

láibi • gáhkku

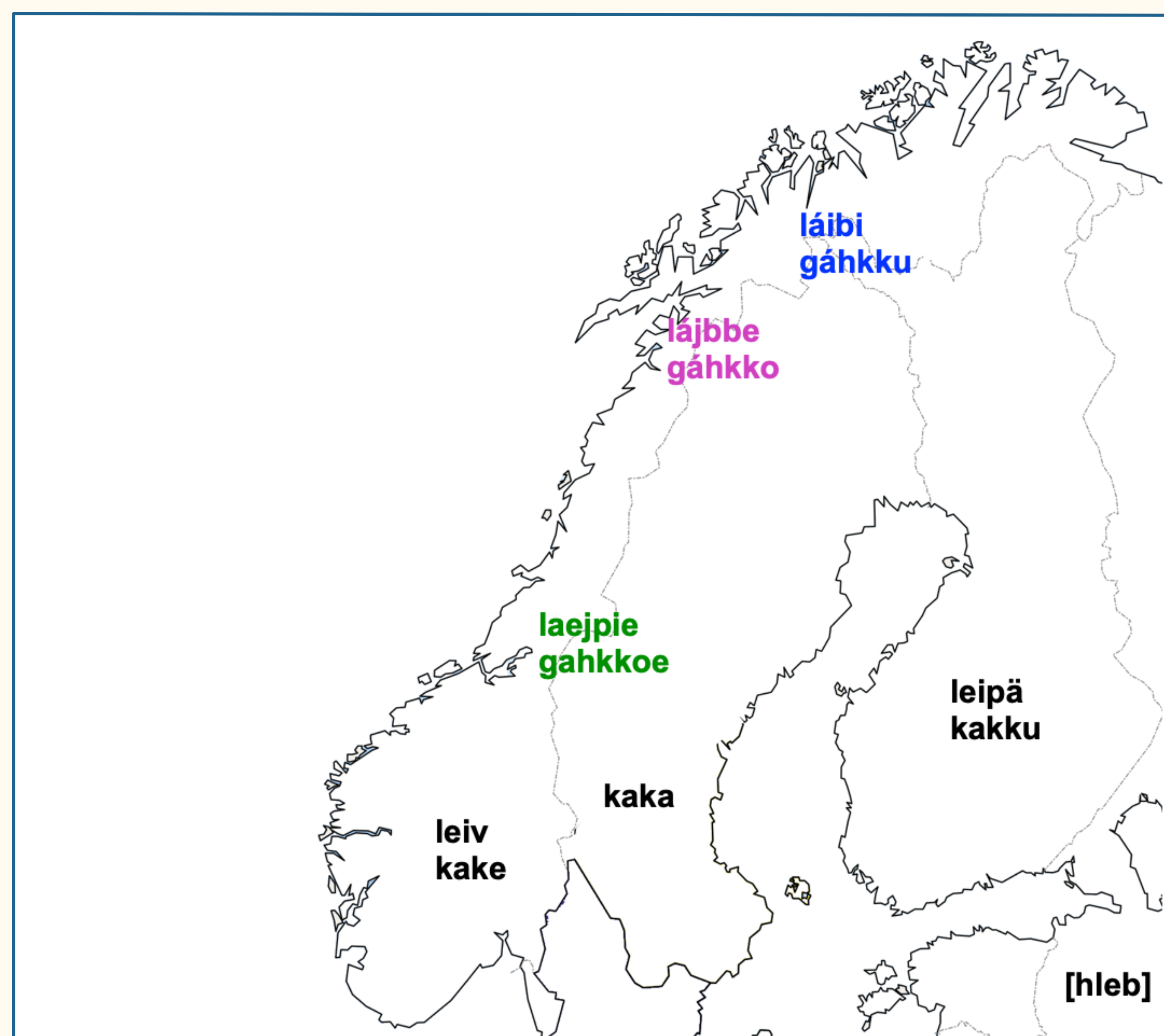
'brød'

SAMISK

Ingen steder kommer kulturelle forhold klarere til uttrykk enn i lånord. I samisk og i finsk er alle ord som er knytta til jordbruk, lånt fra germansk. Det gjelder også to ord som begge er knytta til brød, *láibi* og *gáhkku*.

På nordsamisk er det vanlige ordet for brød *láibi*. Tilsvarende ord fins i de andre samiske språka, for eksempel lulesamisk *lájbbe* og sørsamisk *laejpie*. På finsk er ordet for brød *leipä*. Alle disse orda er lånt fra urnordisk **hlaibaR*, som går tilbake til urgermansk **xlaibaz*, som seinere blei til norrønt *hleifr* og norsk *leiv* (som i brødleiv, flatbrødleiv). Fra urgermansk er ordet lånt inn i urslavisk *chlebŭ*, som så har blitt til russisk *hleb* (хлеб) og ukrainsk *hlib* (хліб).

I samisk, finsk og de slaviske språka er ordet et vanlig ord for brød. I svensk er ordet sjelden brukt, mens det i norsk er avgrensa til å bety ei flat skive av brød. I engelsk og tysk har orda *loaf* og *Laib* fått betydninga 'et stykke av', i uttrykk som *a loaf of bread* og *zwei Laibe Landbrot*. Det opprinnelig germanske ordet *leiv* har gått ut av bruk i germanske språk, eller har fått nye, spesielle betydninger.



På Tunesteinen (runestein fra 400 e.Kr.) står det at Wōdurīdē er *witanda-halaiban*, det vil si 'han som sørger for brød'. På gammelengelsk blei dette til *hlāfweard* eller *hlāford* 'brødherre', i moderne engelsk forkorta til *lord*.

Orda *gáhkku*, *gáhkkko*, *gahkkoe* er yngre lånord enn *láibi*. De er lånt inn fra gammelsvensk og østlig gammelnorsk *kaku*, det vil si ei bøydd form av grunnordet *kaka*, som på moderne norsk er *kake*.

I samisk brukes dette ordet tradisjonelt om brød uten hevemiddel, først stekt på glørne eller i ei steikepanne over bålet, og deretter på høykant mot en stein. I moderne samisk brukes ordet på samme måte som på norsk, for eksempel om bløtkake. Trøndersk er som samisk, også her kan ordet *kake* (= *kak*) bety 'brød'.

Fra substantiv til verb på samisk: I samiske språk uttrykkes ofte handlinger med spesifikke verb utledet fra substantivet. Man bruker forskjellige verb avhengig av resultatet. Derfor har man to verb om å bake: *láibut* 'å bake *láibi*' og *gáhkket* 'å bake *gáhkku*'.

Samisk hører til den uraliske språkfamilien, og rundt halvparten av ordforrådet er felles med andre uraliske språk, som *áhčči*, *áhttje*, *aehtjie* 'far'. Dessuten er mange ordstammer lånt fra indoeuropeiske språk, slik som orda på denne plakaten. Men størsteparten av de resterende orda finnes ikke i noe annet levende språk, for eksempel *biegga*, *biegga*, *biegke* 'vind' og *muorra*, *muorra*, *moere* 'tre'. Dette viser at samisk har to eldgamle greiner; den ene er uralisk og den andre er fra språk som har blitt brukt kanskje helt siden isen forsvant over området der samene bor i dag.

Har du lyst til å lage *gáhkku* sjøl? Oppskrifta finner du ved å skanne eller trykke på QR-koden.



Lene Antonsen og Trond Trosterud, Institutt for språk og kultur, UiT

Ordfestivalen



UNIVERSITETET I OSLO